

Projekt „Osoonikihti kahandavate ainete järk-järguline käibelt kõrvaldamine aastal 2012.“

Ehkki maailma üldsus on palju saavutanud, ei ole Montreali protokoll eesmärk veel saavutatud, kuigi on juba märgata ka Montreali protokoll rakendamise positiivset mõju mõõdetavates muutustes - inimtekkeliste kloori sisaldavate kemikaalide sisalduse languses troposfääris, millest saab järeldada, et osoonikihti kahandavate ainete heide atmosfääri on langenud.

Osoonikihi kaitsmise eesmärgil on Keskkonnaministeerium ja Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ (EKUK) koostööd teinud juba aastaid. SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse rahastatud projekti „Osoonikihti kahandavate ainete järk-järguline käibelt kõrvaldamine aastal 2013“ elluviimiseks sõlmis Keskkonnaministeerium EKUK-iga lepingu.

Projekti eesmärk oli tagada osoonikihti kahandavate ainete (OKA-de) Montreali protokoll, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1005/2009 osoonikihti kahandavate ainete kohta ja vastavate siseriiklike õigusaktide rakendamine Eestis koos OKA-de riikliku käitluskeskuse tööhoidmise ja edasiarendamisega.

Projekti käigus koostati Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 1005/2009 artikliga 26 liikmesriikidelt nõutud **iga-aastaste kohustuslike aruannete esitamine Euroopa Komisjonile**. Nendeks olid 2012. aastal Eestis avastatud OKA-de ebaseadusliku kaubanduse juhtumid ja haloonide kriitiline kasutus. Aruandeperioodil ei registreeritud ühtegi ebaseadusliku kaubanduse juhtumit (Tollis impordil või ekspordil) ning ei olnud probleeme valesti esitatud või võltsitud OKA-de deklaratsioonidega. Haloone lubatakse kasutada vaid kriitilise kasutuse tarbeks, mis on kehtestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 1005/2009 lisaga VI ning seda vaid Euroopa Komisjoni nõusolekul. Eestis kasutatakse haloone sõjaväelisel otstarbel ja õhusõidukites. Kõiki haloonidel põhinevaid süsteeme kontrollitakse regulaarselt ning kaalutakse ka alternatiive, millele lõplikult üle minna. Alternatiivina on uutel soetatud laevadel kasutatud argoniiti ja CO₂-te.

Osoonikihti kahandavate ainete käibelt kõrvaldamise kiirendamiseks ning jäätmekäitluse nõuete paremaks täitmiseks on vajalik omada ülevaadet OKA-de koguste, neid sisaldavate seadmete, nende omanikettevõtete kavatsuste kohta. Selleks teostati projekti raames **analüüs osoonikihti kahandavate ainete kasutamisest Eestis**. Koostati ülevaade Eestis paiknevatest CFC-sid, HCFC-sid, HFC-sid ning alternatiivseid külmaaineid sisaldavatest seadmetest ning olukorra majanduslik analüüs. Eesmärgiks oli välja selgitada, kui suurtes kogustes kasutatakse külmamajanduses osoonikihti kahandavaid aineid, millised on ettevõtete poolt kaalutavad alternatiivid ning nende maksumus. Uuringu raames küsitleti endises Keskkonnateabe Keskuses peetud OKA-sid sisaldavate seadmete andmebaasis registreerunud ettevõteteid, ettevõttereegistrites ja toiduainete käitlejate nimekirjades olevaid ettevõteteid ning külma- ja kliimaseadmete hoolduse ja paigaldusega tegelevaid ettevõteteid, analüüsima olukorda OKA-de kasutamisel. Küsitluste vastuste põhjal hinnati Eestis paiknevate OKA-dega töötavate külma- ja kliimaseadmete üldarvu suurusjärku 1000 tk. Selgus, et enamus OKA-dega seadmete omanikest on teadlikud OKA-de keelustamisest 2015. a ning paljudel on hooldusleping F-gaaside käitlemisel omavate hooldusettevõtetelega. OKA-de seadmete käitlemispraktikad ei ole kõige paremad, kuna ettevõtted lähtuvad eelkõige kulude minimeerimisest ja vähem keskkonnanõuetest. Enamuse OKA-sid sisaldavate seadmete tööressurs on lõppenud või lähiaastatel lõppemas (välja arvatud piimajahutid). Paljud OKA-de seadmete omanikettevõtted plaanivad hoida vanu seadmeid töös kuni avariilise lekkeni, kuna uute seadmete ostu püütakse edasi lükata majanduslikel põhjustel ja asendusainega ei tööta enamuse seadmeid nii

hästi kui enimlevinud OKA HCFC-22-ga. Piimafarmid ning tööstusettevõtted, kes omavad palju suuri OKA-dega seadmeid, plaanivad seadmete mittetöötamise korral asendada külmaaine F-gaasiga ja vajadusel seadet remontida. Paljud väiksemad OKA-dega töötavaid seadmeid omavad kaubandus- ja tööstusettevõtted plaanivad osta uued seadmed lähiaastate jooksul. Kõiki küsitatud OKA-de omanikettevõtteid teavitati Euroopa Liidus ja siseriiklikul tasandil kehtivatest nõuetest OKA-de kohta, töstmaks ettevõtjate teadlikust ning tagamaks nõuete täitmise. Ettevõtteid, kes plaanisid uute, kõrge globaalse soojendamise potentsiaaliga F-gaasidega töötavate seadmete ostu, teavitati uue, 2015.a kehtima hakkava F-gaaside määrusega rakendatavatest piirangutest ning põgusalt alternatiividest. OKA-dega seadmete omanikettevõtetele ja hooldusettevõtetele tuletati meelde OKA-de kokkukogumise kohustust, käitluskeskuse võimalusi ja mahutite vahetusüsteemi olemasolu.

Tulenevalt Euroopa Komisjoni pöördumisest liikmesriikide poole suheldi projekti käigus veelkord Eestis paiknevate laborikemikaalide **müüjate ja laboritega**, et teavitada neid OKA-de laborikasutusele kehtivatest nõuetest. Sealjuures sai korrastatud Euroopa Komisjoni juures asuvas laborite andmebaasis asuvate Eesti laborite andmeid.

Koostati OKA-de **riskianalüüs**, et saaks planeerida riskipõhist järelevalvet ning võtta teisi meetmeid vähendamaks ainete atmosfääri lekkimist. Riskianalüüsi tulemusi arvestatakse Keskkonnainspektsiooni töös, et oleks tagatud ressursside optimaalne kasutamine ja järelevalve toimuks võimalikult riskipõhiselt.

Suur rõhk projekti ellu viimisel oli ka **avalikkuse teadlikkuse tõstmisel**. Eesti Keskkonnauuringute Keskuse osoonibüroo juhataja Inari Truuma esines 9. aprillil, 16. aprillil, 11.augustil ja 18. novembril 2013.a koostöös Eesti Külmaliiduga korraldatud külmamehhaanikute ühepäevastel külmaainete keskkonnamõtjude alastel koolituskursustel. Kokku osales koolitusel 56 külmamehhaanikut. Lisaks korraldati nii Keskkonnainspektsioonile kui Maksu- ja Tolliametile õppepäev, mille käigus selgitati osoonikihti kahandavate ainete alaseid Euroopa Liidu ja Eesti siseriiklikke nõudeid. Ka OKA-de objektide hooldefirmasid ja võimalikke omanikke informeeriti infokirjadega kõnealustele ainetele kehtestatud nõuetest ning samuti OKA-de käitlemiskeskuse olemasolust ning vajadusest ained kokku koguda.

Programmi raames **hoiti töös haloonipanka ning OKA-de käitluskeskust** ning tagati vajalik haloonide varu, siseriikliku haloonipanga töö. ÜRO, Eesti Vabariigi ja Keskkonnainvesteeringute Keskuse finantsvahenditega on Suur - Sõjamäele alates 2000. a üles ehitatud riiklik kogumis- ja käitluskeskus OKA-de kogumise, taasväärtustamise ja sügavpuhastamisega seotud riiklike ülesannete täitmiseks. Projekti perioodil 15. jaanuar 2013 – 15. jaanuar 2014 loovutati käitluskeskusele 360 kg HCFC-22-te ja 34 kg erinevate külmaainete segusid. Haloonipangas oli aga 2013. aasta lõpuks kokku 1 707 kg haloone. Kogumise hoogustamiseks alustati lepinguperioodi lõpus, s.t 2014.a alguses OKA-de tasuta kokkukogumise kampaaniat.

Projekti elluviimist rahastas:

